

תקיעת שופר בר"ה שחל בשבת – שופר במקדש ובגבולין

- למד את המשנה וסוגיית הגמרא עד "והיינו טעמא דמגילה ופרוש רש"י שם. וכן תוד"ה הא לאו מלאכה היא.
באר את ההבדל בין טעמו של ר' לוי לטעמו של רבא, ועיין בירושלמי ר"ה פרק ד הלכה א. (עיין במפרשי הירושלמי ובדברי התוס' רי"ד שם). ועיין גם במסקנתו של שו"ת באר יצחק מדברי הירושלמי הללו, מובאת חלק אבן העזר סימן א)
- כיצד יתמודד ר' לוי עם קושיותיו של רבא? עיין בדברי המהר"ם בן חביב בספר יום תרועה בסוגייתנו. כיצד יתבארו כל דברי הירושלמי על פי הסברו.
- עיין היטב בפסוקים בספר ויקרא (כג, כג – כד), ובספר במדבר (כט, א – ו). מה ההבדל בין הפרשיות השונות? להרחבת ההבדל בין תקיעת שופר במקדש לזו שבגבולין, עיין לעיל במשנה זו: שופר של ר"ה וכו' ורש"י שם, ובסוגיית הגמרא שם כז. "רב פפא בר שמואל – אבל בעלמא לא". במה שונה תקיעת שופר במקדש לזו שבגבולין?

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ראש השנה פרק ד הלכה א

גמ' ר' אבא בר פפא א"ר יוחנן ורשב"ל הוון יתיבון מקשיי אמרין תנינן י"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה אין דבר תורה הוא אף בגבולין ידחה אין לית הוא דבר תורה אף במקדש לא ידחה עבר כהנא אמרין הא גברא רבה דנישאל ליה. אתון שאלון ליה אמר לון כתוב אחד אומר [במדבר כט א] יום תרועה וכתוב אחד אומר [ויקרא כג כד] זכרון תרועה הא כיצד בשעה שהוא חל בחול יום תרועה בשעה שהוא חל בשבת זכרון תרועה מזכירין אבל לא תוקעין...
מעתה אף במקדש לא ידחה תנא [ויקרא כג כד] באחד לחדש. מעתה אפילו במקום שהן יודעין שהוא באחד לחדש ידחה. תני רשב"י [שם כה] והקרבתם במקום שהקרבתם קריבין.

תוספות הרי"ד (על הירושלמי) מסכת ראש השנה פרק ד הלכה א

ראב"פ אומר ר"י ורשב"ל הוון יתיבין מקשיי כו' אין ד"ת היא אף בגבולין ידחה. פי' אין מן התורה מותר לתקוע בשבת שאין שום מלאכה בתקיעה אף בגבולין ידחה אין לית היא ד"ת פי' דמן התורה היו תקיעה מלאכה אף במקדש לא ידחה. עבר כהנא כו' אתון שאלין ליה פי' ששאלו ממנו אם יש איסור תקיעה בשבת. אבל לא ששאלוהו הקושיא דממ"נ או דבמקדש לא ידחה או דבגבולין ידחה אלא ששאלוהו אם דבר תורה או לית היא ד"ת אם תקיעה בשבת אסור מה"ת או מותר א"ל כתוב אחד אומר יום תרועה וכתוב אחד אומר זכרון תרועה הא כיצד בשעה שהיא חל בחול יום תרועה ובשעה שהיא חל בשבת זכרון תרועה מזכירין אבל לא תוקעין א"כ נפשוט להו במה שנסתפקו אם היא ד"ת אין לית היא ד"ת ע"ז נפשוט להו דלית היא ד"ת דמן התורה יש איסור בתקיעה בשבת וכן דרש להו לחבריא ר' לוי דמן התורה יש איסור לתקוע בשבת דהוא אב מלאכה ונפשוט הספק... ודע דלמסקנא לשיטת הבבלי הוא מדרבנן גזירה דרבה דאין תוקעין בגבולין ולשיטת הירושלמי אין תוקעין בשבת בגבולין הוא מדאורייתא ואין להקשות לפ"ז האיך תיקן ריב"ז שיהא תוקעין בכ"מ שיש ב"ד הא מן התורה אסור והאיך יכולין רבנן למשרי וכי ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה...

שו"ת באר יצחק חלק אבן העזר סימן א

ענף ג. וביותר יש להוכיח זה מהא דר"ה (כ"ט ע"ב) דכמה אמוראי ס"ל דתקיעת שופר ביום טוב אסור מה"ת, וכן מבואר בירושלמי, בלא שום חולק עליהם, והירושלמי שם מתרץ קושיית ש"ס דילן א"כ במקדש איך תוקעין, ותי' משום דכתיב בא' לחודש ע"ש, וקשה לדידהו מהא דחולין (דף כ"ו במשנה) דיו"ט שחל בע"ש תוקעין להבדיל ממלאכת אוכל נפש, איך התיירו לחלל יום טוב באיסור תורה בקום ועשה, ובודאי לא יפלגו על משנה מפורשת, ובע"כ מוכח דהתם שאני דהוי מצוה דרבים כדי שלא יחללו שבת לכן מותר לתקוע דמצוה דרבים שאני.

יום תרועה מסכת ראש השנה דף כט עמוד ב

אמר רבא אי מדאורייתא במקדש היכי תוקעים כו' וקשה דר' לוי מה יענה לקושיות הללו י"ל דרבא הוא דאסיק אדעתיה דר"ל קאמר דקרא דזכרון תרועה אתא לומר דבשבת אין יכולין לתקוע אבל ר"ל אפשר דיאמר דכונתו היא דהק"ק בשבת אין אתם חייבים לתקוע אלא אם תרצו שלא לתקוע תאמרו פסוקי מז"ו במקום התקיעה מה שא"כ בחול דאתם חייבים לתקוע דוקא ולפום הך פ"י ל"ק לר"ל הפך קושיא דהקשה לו רבא ורבא שהבין דברי ר"ל לפי פשוטם הקשה לו תרי קושיות.

ויקרא פרק כג

(כג) וידבר יקום אלימשה לאמר:

(כד) דבר אל בני ישראל לאמר בחודש השביעי באחד לחודש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקראי קדש:

(כה) כלמלאכת עבדה לא תעשו והקרבתם אשה ליקום: ס

במדבר פרק כט

(א) ובחודש השביעי באחד לחודש מקראי קדש יהיה לכם כלמלאכת עבדה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם:

(ב) ועשיתם עלה לריח ניחוח ליקום פר בורבקר אחד איל אחד קבשים בנישנה שבעה תמימים:

(ג) ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה עשרנים לפר שני עשרנים לאיל:

(ד) ועשרון אחד לכבש האחד לשבעת הכבשים:

(ה) ושעיר עזים אחד חטאת לכפר עליכם:

(ו) מלבד עלת החודש ומנחתה ועלת התמיד ומנחתה ונספיהם כמשפטם לריח ניחוח אשה ליקום: ס

משנה מסכת סוכה מב ע"ב וסוגיית הגמרא שם מג ע"א

לולב שבעה כיצד? יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת, לולב שבעה, ושאר כל הימים ששה.

גמ' אמאי טלטול בעלמא הוא ולידחי שבת אמר רבה גזרה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבידנו ארבע אמות ברשות הרבים והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה אי הכי יום ראשון נמי ראשון הא תקינו ליה רבנן בביתו התינח אחר תקנה קודם תקנה מאי איכא למימר אלא ראשון דאיתיה מן התורה בגבולין לא גזרו בהו רבנן הנך דליתנהו מן התורה בגבולין גזרו בהו רבנן

השגות הראב"ד (סוכה ריש פרק ד)

אלא הטעם מפני שאין לשופר עיקר מפורש בגבולין שלא אמרה תורה שבתון זכרון תרועה אלא במקום והקרבנות אשה לה' ולא נאמר בכל אלכנס אלא ביוכל וכיון שאינו מפורש בגבולין אלא מדקשא אחי ומשום הכי גזרו

משנה מסכת ראש השנה פרק ג משנה ג

שופר של ראש השנה של יעל פשוט ופיו מצופה זהב ושתי חצוצרות מן הצדדין שופר מאריך וחצוצרות מקצרות שמצות היום בשופר:

רש"י מסכת ראש השנה דף כו עמוד ב

ופיו מצופה זהב - בשל מקדש קאמר.

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כז עמוד א

רב פפא בר שמואל סבר למיעבד עובדא כמתניתין. אמר ליה רבא: לא אמרו אלא במקדש. תניא נמי הכי: במה דברים אמורים - במקדש, אבל בגבולין: מקום שיש חצוצרות - אין שופר, מקום שיש שופר - אין חצוצרות. וכן הנהיג רבי חלפתא בציפורי, ורבי חנניא בן תרדיון בסיכני, וכשבא דבר אצל חכמים אמרו: לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח ובהר הבית בלבד. אמר רבא, ואיתימא רבי יהושע בן לוי: מאי קרא - דכתיב בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה', לפני המלך ה' - הוא דבעינן חצוצרות וקול שופר, אבל בעלמא - לא.

כיצד מתערבב השטן ביו"ט של ראש השנה שחל בשבת?

משך חכמה ויקרא פרק כג

(כד) יהיה לכם שבתון זכרון תרועה. הנה בראש השנה (טז, ב) אמרו: כל שנה שאין תוקעין בתחילתה, מריעין לה בסופה (מאי טעמא? דלא עירבב שטן). פירש הבה"ג (מובא בתוספות שם ד"ה שאין) לאו דמיקלע בשבתא, אלא דאיתייליד אונסא. הכוונה, כי אין התקיעה מצות עשה כמו כל המצוות, אשר בהיעדרה יענש על בלי קיומו אותה, וכי אניס - רחמנא פטריה. רק הוא כמו רפאות תעלה ולזכרון אתי, וכמו מכפר ביום הכיפורים, וכמו שאמרו: כיון דלזיכרון אתי כמאן דאתי בפנים דמי. ונמצא, החולה אם באונס לא יקח מזור ורפואה, האם יתרפא?! כן כשנעדר הזכרון שופר, שמכנסת זכרונות ישראל לאביהם שבשמים, תו החולי בלא מזור ורפואה, וקטרוג השטן במקומו. [ועיין בחושן משפט סימן כא בש"ך בזה דאונסא כמאן דעביד, דאם נתחייב על מנת שיעשה פלוני ולא עשה באונס גם כן אינו חייב]. אולם בשבת, דאחד המיוחד ממצות שופר הוא לתקוע בשופר של איל, להזכיר זכות העקידה שופר של איל, כמו שאמרו פרק קמא דראש השנה (טז, א), והתקיעה מכניס זכות ישראל מה שנחלו מיצחק, למסור עצמם לחרפה ולמכה ולביזה עבור שם השם יתברך כי נקרא עליהם - זהו זכות עקידה, שבניו עוקדים כל תאוותיהם והרגשותיהם ושאלות החיים על מוקד אהבת ה' ותורתו.

והנה, ידוע כי בני ישראל והש"ת המה כשני אוהבים נאמנים, אשר כל אחד חושש על כבוד רעהו, וזהו (ברכות ו, א): תפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו? "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". והש"ת אמר (במדבר לא, ב): "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים", ומשה אמר (שם פסוק ג) "לתת נקמת ה'", וכיוצא בזה הרבה. לכן אחרי שידוע לנו גודל התועלויות ממצות שופר, אשר אם יבוטל - אף באונס - הסכנה גדולה, ובכל זאת אמרו ישראל פן יבולע חלילה למצות שבת אשר מעיד על קדושת שמו יתברך, כי חידש עולמו מן האין הגמור, יהיה מה! יעבור עלינו מה, ויתקדש שמו יתברך! יקטרג השטן ולא יכנס זכרונינו לאבינו שבשמים לטובה, אך לא יבולע לשבת המעיד על קדושת שמו יתברך, פן יעבירונו ד' אמות ברשות הרבים ויתחלל שמו חלילה. כי לישראל מעט היחס מהשבת, כמו שביארתי במקום אחר: "מתנה טובה יש לי בבית גנזי", כי השבת מתיחס אל יחס העולם בכללה להש"ת, לא על יציאת מצרים כהמועדים בעצם, בעילה רחוקה אכמ"ל. ויתגדל ויתקדש שמה רבא! ועוקדים כולם עבור קידוש שמו יתברך. וכיון שכן, הרי זה גופיה מה שאין אנו תוקעים בראש השנה שחל בשבת, זה גופא עקידה רוחנית מופלגת ומועיל לרצות אותנו, כמו שמרצה זכרון שופר:

שפת אמת דברים ראש השנה

...והנה הקדוש ברוך הוא נתן לנו הדרך להתפלל ע"י קול שופר והוא קול מקנה שמיוחד לבנ"י. כי היבור בא גם מתוך כלי הושט בחי' הגוף. וקול מקנה הוא רק פנימיות הרוח ונפש. ואין בו תערובות. ולכן בש"ק א"צ לתקוע כענין שאמרו חז"ל שא"צ תפילין לאות בשבת שהוא עצמו אות. כי נפשות בנ"י מתעלין בש"ק שהוא יומא דנשמתין ולא דגופא. לכן עונג הגוף בשבת מצוה. ולכן אמירת מלכיות זכרונות שופרות בפה מהני וא"צ קול שופר: